

Medyanın evrimleşmesi, öğrenme bağlamları ve aktörleri

Muhittin Şahin*
Hasan Yurdakul**

Özet

Bu makale, iki temel amaç taşımaktadır. Bunlar, iletişim alanında gerçekleşen devrimlerin toplumun kültürel dokusuna eğitim boyutunda yansımaları ve bu yansımada öğrenme aktörlerinin statü ve rollerinin ele alınmasıdır. Araştırma nitel bir araştırma olup, betimleyici bir model benimsenmiştir. İletişim alanındaki devrimlerin öğrenme aktörleri üzerindeki etkileri *dörtlü enformasyon trafiği motifi* yardımıyla betimlenmektedir. Dörtlü enformasyon motifine göre dört evrimsel süreç bulunmaktadır. Bunlar; hitap, danışma, kayıt ve diyalogdur. Hitap aşaması tek yönlü bir iletişim modeline işaret eder ve bu süreçte öğrenme eylemi de bilen bir otoriteden bilmeyen bir öğrenene doğru gerçekleşir. Danışma ve kayıt aşamaları her ne kadar elektrik-elektronik devrim sonrasında daha çok işlevsel olsa da, öncesinde de söz konusu edilebilmektedir: Danışma, öğrenmek isteyeninin kayıt altına alınmış bilgiye başvurması anlamına gelir; önceden kayıt altına alınma söz konusu olduğu için öğrenme tek yönlü olmaya devam etmektedir; ancak diyalog aşamasında bu öğrenme çift yönlü olur. Diyalog içerisinde olan her iki tarafın da bildiklerini paylaşması ve herhangi bir konu hakkında bilgi talep etmede ya da bir diğerini bilgilendirmede bağımsızdır. Bu çalışmaya göre iletişim tarihinin ve evrimleşmesinin son aşamasında öğrenen aktör bilgi üretiminde ve tüketiminde daha çok bağımsızlaşmaktadır.

Anahtar kelimeler: İletişim, enformasyon, yeni medya, öğrenme, öğrenme bağlamları

Evolution of media, learning contexts and learner-agents

Abstract

It is aimed to analyse the effects of revolutions in communication technologies on education; the status and roles of learner agent are essential in this study. As a qualitative research, descriptive model is adopted. The effects of revolutions in communication technologies on education are described by using *four definable information traffic pattern*. According to this pattern, there are four evolutionary processes: Allocation, consultation, registration and conversation. Allocation refers to a one-way information flow from a knowing agent to an incognizant one; during this process learning is an issue between an adult as a knowing agent and a young as an incognizant agent. Although consultation and registration is more functional after the electric-electronic revolution, it can be deduced that it was used before effectively: Consultation refers to a request of an incognizant agent for recorded information from a knowing agent; recorded information explains why the information flow is one-directed. But it has changed in the process "conversation": it turns into being bidirectional flow; both parties exchange what they know and both parties are independent to request info or to enlighten someone on an issue. According to the analyses carried on this study, it can be deduced that the learner agent is getting more independent to produce and consume information in the last process of communication history.

Keywords: Communication, information, new media, learning, learning context

Giriş

Karanlık çağlardan itibaren insanoğlu içinde bulunduğu doğayı, canlıları ve ötekilerden gelecek tehditleri her zaman bilmek istemiştir. Hayvanlar ile insanlar arasındaki farkın

* Yrd.Doç.Dr., Ufuk Üniversitesi Eğitim Bilimleri Bölümü, e-posta: msahin.ufuk@gmail.com

** Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, e-posta: hasanyurdakull@hotmail.com

tam da bu bilme isteğinden kaynaklandığı ileri sürülebilir; nitekim insan, mevcut on milyon canlı türü arasında kendisi ve etrafında olup bitenler hakkında bilme istencine sahip tek canlı türüdür (Haviland vd, 2008: 51). Hayvanlar olaylara ve olgulara içgüdüsel yaklaşırken, insanlar içgüdünün yanı sıra mantığını da kullanır; bu doğrultuda bilme ve mantığın etkileşimi Auguste Comte'un da belirttiği gibi öngörme ile sonuçlanır: “Öngörmek ve elde etmek için bilmek gerekir” (Jeanneney, 1998: 19). Geçmişten beri insanoğlunun öngörebilmek amacıyla bilme isteği tarihsel açıdan medya ve iletişim araçlarının ortaya çıkışını da başlatmış görünmektedir.

İletişim olgusu ve iletişim araçlarının (medyanın) ortaya çıkışı, tarihsel süreçteki gelişiminin, insanlık tarihinin doğuşu ve gelişim süreci ile paralellik gösterdiği bilinmektedir. Nitekim her ne kadar yazının icadı öncesini ifade etmek için kullanılan tarih öncesi hakkındaki bilgiler kesin olmasa da, çeşitli araştırmalar imge ve simgelere dayalı iletişimin varlığından bahseder: “İnsanlık gerçek yazının icat edilmesinden 25,000 yıl önce, hatta daha da önce imgeler kurmaya ve simgesel kayıtlar tutmaya başlamıştır. Bu, son Buz Çağı sırasında Avrupa’da modern insanın veya Homo Sapiens’in (zeki insan) ortaya çıkmasından kısa süre sonra, yaklaşık MÖ 35,000 yıllarında başlamıştır” (Marshack, 2014: 22). Homo Sapiens’le başlayan yeni iletişim kurma yolları, bilişsel bir devrim olarak adlandırılır; nitekim bu devrim, Homo Sapiens’i kendisinden önce ve zamanındaki tüm farklı türlerden ayırmaktadır. Söz konusu devrimle yeni düşünce ve iletişim biçimlerinin ortaya çıktığı, bu yeni düşünce ve iletişim biçimlerinin Homo Sapiens’i daha önce görmediği varlıklar ve deneyimlemediği durumlar hakkında konuşabilmesini sağladığı ileri sürülmektedir (Harari, 2016: 27). Tüm bunlar bize tarih öncesinden itibaren insanlığın çeşitli biçimlerde iletişim kurma gereksinimlerinin olduğunu göstermektedir. İnsanın toplumsal yürüyüşünde (Doğan, 2012: 74) geçirdiği evrimler ve devrimlerle, iletişim araçlarının da değiştiği ve dönüştüğü yapılan araştırmalar sayesinde tespit edilebilmektedir.

İletişim araçlarının değişmesi ve dönüşmesinde etkili olan üç temel devrim dikkat çeker. Bunlar, chirografik (el yazması) devrim, Gutenberg devrimi ve elektrik-elektronik devrimidir; her bir devrime karşılık gelecek şekilde dört temel kültürel dönemle ayrıca karşılaşılır. Bunlar, bilgiyi aktaran sözlü ve yazılı kültür (el yazması), bilgiyi basılı yolla aktaran tipografik kültür ve son olarak elektrikli telgrafın bulunmasıyla başlayan elektrik ve elektronik kültür dönemleridir (Baldini, 2000: 5-6). Elektronik kültür bilgi ve bilişim teknolojilerinin sağladığı olanaklarla yeni bir boyut kazanmıştır ve dijital bir kültüre doğru evrildiği sıklıkla ifade edilir (Çetin ve Özgüven, 2003: 174; Yurdakul, 2016: 88). Bu makalede iletişim alanında gerçekleşen devrimlerin toplumun kültürel dokusuna eğitim boyutunda yansımaları ve bu yansımada öğrenme aktörlerinin statü ve rollerinin *dörtlü enformasyon trafiği motifiyile* ele alınması amaçlanmaktadır.

Kavramsal boyut: iletişim ve öğrenme bağlamları

İletişim, en basit tanımıyla birinin bir diğerini belli bir durum hakkında haberdar etmesi olarak tanımlanabilir. İnsanın iletişim ve etkileşimine Comte’un vurguladığı öngörmenin de dâhil olması söz konusu iletişim yoluyla oluşan etkileşimi, daha sonralarda gerçekleşebilecek olası eylemler hakkında öngörmede bulunma özelliğinden dolayı öğrenme ile sonuçlanmaktadır. O halde iletişim ve öğrenmenin birbirinin nedeni

ve sonucu olarak ele alınabilmesinin mümkün olduğu ileri sürülebilir; nitekim iletişim, öğrenme amacı olarak kendini var edip, öğrenmeye sebep olurken, öğrenme de iletişimi bir araç kabul ederek kendini gerçekleştirir. Bu kısımda öğrenme ve öğrenme bağlamlarının tanım denemeleri yapılmaktadır.

Öğrenme, en yalın anlamıyla bilgi ve deneyim sonucunda bireyde gerçekleşen değişimdir (Tibet, 2015: 15). Locke'un (1999: 26) bilginin kaynağını irdelediği fikirlere dayanarak, bilgi ve deneyim temelli ortaya çıkan öğrenmenin doğuştan gelen yetilerin gelenek ve duyularla etkileşim haline geçerek bireyin içsel gelişiminin dışsal algılanması olarak da tanımlanabileceği çıkarımı yapılabilir.

2001 yılında yayımlanan Avrupa Topluluğu Komisyon Bildirgesi'nde öğrenme bağlamları üç farklı kategoride değerlendirilmektedir. Bunlar formal, informal ve non-formal öğrenme bağlamlarıdır (Ültanır, 2016: 9).

Söz konusu öğrenme bağlamlarının her birinin birbirinden farklı disiplinlerin araştırma konusu olması, üçünün aynı anda ve bütünlük içinde ele alınmasını güçleştirmiştir. Örneğin, informal öğrenme sosyoloji ve antropoloji gibi disiplinler tarafından kültürlenme, sosyalleşme, toplumsallaşma gibi kavramlarla karşılık bulur; sınıf-içi ve sınıf-dışı etkileşim tecrübelerinin insan üzerindeki etkilerini kapsayan informal öğrenme, sıklıkla eğitim bilimlerinin ilgi odağının dışında tutulmaktadır. Bu duruma karşın bireyler arasındaki etkileşimi ve bilgi yapıları hakkındaki öğrenmeyi bir program ve müfredat dâhilinde kontrol eden öğrenme bağlamı eğitim bilimleri sınırları içinde değerlendirilmekte olup, formal ve non-formal eğitim/ öğrenme olarak isim bulmaktadır.

“Var olmak için öğrenmek” (Ültanır, 2016: 10) olan informal öğrenme, “günlük yaşam içerisinde kazanılan ve biriktirilen bilgi, beceri, tutum ve anlayışların öğrenilmesi” olarak tanımlanabilmektedir (Miser, 2013: 10). Var olabilmek için öğrenmenin en açık örneklerinden biri, kutup bölge toplumlarından biri olan Inuit'lerde çarpıcı bir özellik sergiler; nitekim avcı bir topluluk olan Inuit'lerde hayatta kalabilmek için insanlar doğduğu andan itibaren çevreyi gözlemleyerek, çevresindeki insanlarla etkileşim kurarak içerisindeki topluma ve çevreye uyum sağlamak isterler; aksi halde zor çevre ve iklim koşullarında hayatta kalabilmeleri imkânsızdır (Nanda ve Warm, 2007: 90); herhangi bir eğitim programı dâhilinde olmayan, ancak Inuit'lerin günlük yaşam içerisinde kazandığı bilgi ve bu bilginin sağladığı yetiler informal öğrenme ve çıktılarını örnek teşkil edebilir. Informal öğrenme bireyin doğduğu anda başlar ve ölene kadar devam eder, bilinçli ve bilinçsiz tüm öğrenmeleri kapsar.

Varlığı informal öğrenmeye göre çok daha yenilere dayanan ve kurumsallaşmış bir eğitim yapılanması (Şahin, 2016: 50) olan formal eğitim ise, “kademelendirilmiş ve hiyerarşik olarak yapılandırılmış; ilköğretimin en alt basamağından üniversitenin en üst basamağına kadar uzanan eğitim sistemi” olarak tanımlanabilir (Miser, 2013: 10). Formal eğitimin informal öğrenmeden ayıran en belirgin özellikler, onun bir program çerçevesinde belirlenmiş ve bu programın sonucunda bireyde istendik bazı değişikliklerin sağlanmasının oluşudur. Formal eğitimde öğrenme hedefleri belirlenir, bu hedeflere ulaşabilmek için belli bir süre tayin edilir, bu süre içerisinde öğrenme teşvikleri uygulanır ve önceden tespit edilmiş olan öğrenme hedeflerine ulaşabilmiş öğrenenlere süreç sonunda bir sertifika ya da diploma verilir (Ültanır, 2016: 9).

Planlı ve programlı yürütülmesi açısından formal eğitimle benzerliğe sahip olan non-formal eğitim, “okul içinde ve dışında bulunan genç ve yetişkinlere yönelen, performans ölçütleri bakımından daha esnek olan, günlük yaşam sorunları ile daha çok

ilgilenen kısa dönemli kurs ve benzeri programlar” şeklinde tanımlanabilmektedir (Miser, 2013: 10). Öğrenen bireyin öğrenmesi gereken ve ulaşması gereken hedefler konusunda bilinçli oluşu öğrenme sürecini öğrenen açısından istendik hale getirir.

“İstendik” kavramı, eğitimin tanımında çeşitlenmesine rağmen benzer açılardan anlamlandırılmaktadır: “Formal eğitim, bireyin davranışlarında kendi yaşantıları yoluyla kasıtlı olarak istendik değişme meydana getirme süreci”dir (aktaran Şahin, 2017: 286). O halde eğitim, bireyin davranışlarında değişimin meydana gelmesini amaçlayan bir etkinliktir; ancak bu etkinlikte istendik davranış unsuru, söz konusu istendik hedeflerde aktörlerin kim(ler) olduğunu sorunsallaştırmaktadır. Nitekim aktörlerin kimliği ve işgal ettikleri statü, iletişim ve etkileşimin doğrultusunu da etkileyebilmektedir.

Kuramsal bir yaklaşım: Dörtlü enformasyon trafiği motifi

Bordewijk ve van Kaam’ın 1986 yılında Towards a New Classification of Tele-Information Services adlı makalede ele aldıkları medyanın sınıflandırılması, medyaya tarihsel bir süreç dâhilinde kuramsal bir bakış denemesi olarak kabul edilebilir. Bu çalışma (Bordewijk ve van Kaam, 2003: 576-582), epistemoloji ve medya arasındaki kaynak ve karar mekanizmalarına yönelik süje-obje ilişkisi olarak değerlendirilebilir; nitekim yazarların resmettikleri matriks de bu doğrultudadır:

Çizelge 1: Motif matriksi

	Merkez kaynaklı bilgi	Tüketici kaynaklı bilgi
Bilginin denetimi: Merkez	Hitap	Kayıt
Bilginin denetimi: Tüketici	Danışma	Diyalog

Kaynak: Bordewijk ve van Kaam (2003: 580)

Çizelge 1’de *dörtlü enformasyon trafiği motifinin* dört temel unsuru süje-obje ilişkisi yönünden sunulmaktadır. Motif, sonralarda van Dijk tarafından bir evrimleşme süreci olarak ele alınmıştır. Bordewijk ve van Kaam’ın ürettiği, ancak van Dijk tarafından medyanın evrimleşme süreci olarak kavramsallaştırılan motif, bu çalışmada temel kuramsal boyutu teşkil etmektedir.

Söz konusu motife göre bilgi dağıtıcısı ve yayıcısı olarak medyanın evrimleşmesinde ilk aşama hitap unsuruyla karşılık bulur. Bu süreçte bilgi akışı tek yönlüdür: Bilen ve bilinmesi gerekeni belirleyen bir merkezden, bilmeyen, öğrenmesi gerekene bilinmesi gerektiği kadar bilmesine müsaade edilene doğru bir akış söz konusudur. Hitap, eski medya ve unsurlarının en temel özelliğini teşkil eder; nitekim medyanın eski organları olarak da nitelendirilebilecek olan gazete, TV, radyo, kitap, vd. bir otorite sahibi bilen kişinin ürünleri olarak sıklıkla önceden belirlenmiş zaman ve mekânda bilmeyen ya da bilmesi gerekene yönelik hazırlanmaktadır. Hitaptan danışmaya doğru bir evrilme süreci her ne kadar van Dijk tarafından yeni medyanın ortaya çıkardığı bir unsur olarak ileri sürülse de, eski medya organlarında da işlev sahibidir; nitekim danışma bilgiye ihtiyacı olanın bilen ve otorite sahibi organlara başvurduğu, oradan bilgiyi edindiği bir duruma işaret eder; eski medya organlarında basılı materyaller danışma organı olarak görev görebilmektedir; ancak van Dijk’in

vurgulamış olduğu Vikipedi gibi geniş kapsamlı ansiklopediler, CD ve DVD'ler, dijital ve interaktif programlar yeni danışma organlarını oluşturmaktadır (van Dijk, 2016: 26). Eski ve yeni danışma organları arasında dikkat edilmesi gereken bir ayırım söz konusudur; nitekim eski danışma organları bilmeyenin bilen bir merkeze başvurmasıyken, yeni danışma organları bilen ve bilmeyen organlardan bilginin dağıtım merkezi olan bir organa, oradan da tüm bilmek isteyenlere doğru bir akışı mümkün kılar. Bu durum yeni danışma organlarının otorite sahibini zayıflattığı, otoriteyi dağıttığı bir duruma işaret eder. Ancak dağıtım merkezinde toplanan bilgi arasından hangilerinin dağıtımına çıkabileceğinin izin derecesi, yeni danışma organlarını otoritenin esnemesi konusunda müphemleştirmektedir.

Kayıt ise, danışma organının işleyebilmesi için zaruri bir unsur olabilmektedir; nitekim dağıtılacak olan bilginin kayıtlı bir merkezden dağıtımını söz konusudur. Her ne kadar tarihöncesi de dâhil olmak üzere çeşitli şekillerde mevcut olsa da kaydın, yazının icat edilmesiyle başladığı kabul edilir. Merkezin bilen organlardan topladığı bilgiyi bünyesinde toplaması ve kaydetmesi anlamına gelen kayıt, yeni medya organlarında çeşitlenmiştir.

Diyalog ise medyanın evrimleşmesinde mevcut olan son durumu betimler. Diyalog, bilginin toplandığı ve dağıtımının yapıldığı merkezin ve bazı durumlarda merkezi otoritenin ortadan kaldırılmasına işaret etmektedir. Diyalog, iki ve daha çok bilen organın doğrudan etkileşimine dayanır; bu durum bilginin tasnif edilme inisiyatifini diyalog içinde bulunan yerel aktörlere (bireylere) bırakmaktadır. Bu doğrultuda bireylerin otonomlaşarak özgürleştiği ve her birinin eylemsel otorite sahibi olabildiği ileri sürülebilir.

Medyanın evrimsel yapısı ve öğrenme aktörleri

Bordewijk ve van Kaam'ın medyanın aktörler ekseninde evrimleşmesini açıkladığı dörtlü enformasyon trafiği motifine göre belirlenen dört aşama (hitap, danışma, kayıt, diyalog), bu kısımda bireyin öğrenme bağlamları, eğilimleri ve malzemeleri dikkate alınarak incelenmektedir.

Medyanın evrimleşmesinde bir aşama olarak hitap ve öğrenme

İnsanlığın iletişim kurma ihtiyacı buluşlar, icatlar ve devrimler aracılığıyla gelişmiştir ve gelişmektedir. Ateşi ve dumanı kullanmaya başlama, mağara duvarlarına çeşitli resimlerin çizilmesi, hayvan boynuzlarıyla farklı sesler çıkartarak iletişim aktörlerinin birbirini uyarması ya da bilgi vermeleri bunlara örnek gösterilebilir. Bu örnekler ilk medya biçimlerinin kullanım amacıyla haberleşme ve bilgilendirmenin olduğu çıkarımını kuvvetlendirmektedir: “En az gelişiminden başlayacak olursak, ilk medya çok basit ve öngörülebilir bir olayın herkese basit bir şekilde anlatılmasını kapsamaktadır” (Jeanneney, 1998: 20).

Haberleşme ve bilgilendirme olarak tanımlanan ilk medyanın boyutu, insanın konuşmaya başlamasından sonra genişlemeye de başlamıştır. Konuşma hem biyolojik bir evrim hem de kültürel bir evrimi beraberinde getirmiştir; bu süreçte bireyler arasındaki iletişimin yoğunluğunun artması insan topluluklarının kültürel açıdan birbirini etkilemesiyle sonuçlanmıştır. İnsanların ve insan topluluklarının birbirini etkilemesi temelde sözlü kültür aracılığıyla gerçekleşir; sözlü kültür söze dayanan bir kültürel yapılanma olduğu kadar, davranışlara, sembol ve simgelere de dayalıdır: Söz,

sembol ve simgeler ilkel, geleneksel ya da modern olmak üzere çeşitli insan gruplarının iletişiminde kaçınılmaz rol oynar. Bu rol, öğrenme bağlamları arasında yoğunlukla informal öğrenme içerisinde yer almaktadır. Bireyin içerisinde bulunduğu toplumun norm ve değerlerini öğrendiği söz konusu süreçte, her ne kadar öğrenen birey kendisine etki eden yapıda değişiklik yapma gücüne sahipse de, var olabilmek için mevcut yapıdan öğrenmeyi kabul eder. O halde bilen bilmeyene yönelik bilgi akışı olan hitap, sözlü kültürün egemen olduğu toplumsal yapılanmalarda temel iletişim ve etkileşim organı olabilmektedir; ancak bu durum, yapı içindeki aktörlerin rolünü kukla ve kuklacı arasındaki etkileşime indirgendiği anlamına gelmez; nitekim informal öğrenmenin birincil aracı olarak iletişim ve etkileşimi merkezine alan çeşitli sosyoloji kuramları (Berger ve Luckmann, 2008: 80-101; Bourdieu, 1990; Giddens, 2005: 508) karşılıklı bir bilgi edinme ve öğrenmeyi de kabul eder; ancak bu öğrenmede bildiği varsayılan otoritenin (toplumsal yapının) gücünün sarsılmadığı ileri sürülebilir.

Konuşabilme yetisi sonrasında, yazının icat edilmesi medyanın ileri bir adım atmasını sağlamıştır. Yazılı metinlerin ve haberlerin bir yerden başka bir yere aktarılması birinin bir diğerini bilgilendirmesi açısından önemli bir aşama olarak değerlendirilebilir. Nitekim toplumsal yaşamın düzene sokulmasında yazının önemli bir etkisinin olduğu ileri sürülebilir. Bu konuda verilebilecek bir örnek Eski Türklerin İslam'ı seçmesiyle toplumun yeniden kültürlenme sürecine girişidir; bu süreçte Yusuf Has Hacip gibi çeşitli ilim adamları toplumun yeni örf-adet ve geleneklerini öğrenmesinde çeşitli adımlar atmıştır. Bu adımlar Türklerin ilk yazılı aşamaya da geçişiyle eşzamanlıdır ve Kutadgu Bilig (=Kutlu Bilgi) adlı yapıtın toplumu, toplumun yöneticilerini ve tüm bireylerini bir tür kültürlenme sürecine soktuğu bilinmektedir. Bilen bir kişiden bilmeyene doğru olan bu bilgilendirme süreci Bordewijk ve van Kaam'ın motifinde hitap aşamasıyla karşılık bulur. Medyanın evrimleşmesindeki öğrenme sürecinde hitap aşamasının, çeşitli şekillerde uzun yüzyıllar sürdüğü dikkat çeker. Eski Türklerde eğitim sürecine bakıldığında yetişmekte olanların yetişkinlerin davranış ve tutum almalarını gözlemlemeleri görülür; yaygın bir öğrenme şekli olarak gözlem yapma ve davranışın taklit edilmesi bilen bilmeyeni davranışlarıyla yönlendirmesi ve bu yönlendirmede toplum tarafından kabul görmüş davranış biçimlerinden sapma durumunun gerçekleşmesi halinde toplum beklentileri doğrultusunda yeni düzenlemelerin yapılması, hitap aşamasını doğrulamaktadır.

Hitap, 1438 tarihinde icat edilen matbaanın devreye girmesiyle yeni bir boyut kazanmıştır. Matbaa, Strasbourg'da Gutenberg tarafından icat edilmiştir; matbaa yazılı kaynak ve metinlerin çoğaltılmasına ve bu metinlerin daha çok insana ulaşmasına olanak sağlamıştır; bu durum insanların daha hızlı bilgilenmelerinin yolunu da açmıştır (Özçağlayan, 2008: 133). Haber verme, bilgilendirme, yönlendirme, etkileme gibi kavramlar matbaanın icadıyla etkin bir hal almıştır. Amerikalı tarihçi Elizabeth Eisenstein, matbaanın iki önemli sonucundan bahseder. Bunlar: (1) Matbaa, sözlü ve el yazmalı kültürün etkin olduğu dönemde aktarım sürecinde gerçekleşebilen bilginin değişmesini standartlaştırmıştır. (2) Matbaa, aynı konuda farklı görüşlerin ifade edilebilmesini ve bu farklı görüşlerin ulaşılabilirliğini artırarak mevcut olanın eleştirilebilmesini daha mümkün kılmıştır (aktaran Briggs ve Burke, 2011: 31). Bu doğrultuda matbaanın icadının siyaset, ekonomi, din, aile, eğitim gibi çeşitli toplumsal alanlarda değişim ve dönüşümü hızlandırdığı belirtilebilir.

Toplumsal bir kurum olarak eğitime matbaanın etkisi, formal ve informal bağlamlarda olmuştur. Bu etki informal bağlamda Eisenstein'in belirttiği gibi bilgi

edinen aktöre farklı görüşler konusunda farkındalık kazandırarak onu özgürleştirirken, formal bağlamda onun tektipleştirilmesine sebebiyet verdiği ileri sürülebilmektedir. Nitekim, matbaa istendik davranışın yaygınlaşmasını kolaylaştırmıştır; 20.yy eleştirel pedagogların eğitim konusunda yoğunlaştığı husus, tam da bu aşamada anlam kazanır: İstendik davranış, kimin istediği davranıştır? Yazılı eğitim materyalleri kimin ya da kimlerin gerçekliğidir? Eleştirel pedagoğlara göre endüstrileşme sonrasında ortaya çıkan okullar kitleleri kontrol altında tutabilmek amacıyla inşa edilmiş toplumsal kurumlardır; bu tez, *devletin ideolojik aygıtları* (Althusser,1971: 127), *gizli müfredat* (Illich, 2009: 49) gibi farklı kavramlarla ifade edilmesine rağmen, hepsinin ortaya koymak istediği fikir, bilginin bilgi sunan kişinin elinde olduğu ve bazı gerçekliklerin gizlenebileceği, bazı yapay gerçekliklerin ise yaygınlaştırılabileceğidir. Devletin düzenlediği genel ve zorunlu eğitimin politik bir güç unsuru olduğu ve bireyleri devletin talep ettiği istendik davranışa sevk ettiği belirtilir (Dewey, 2014: 23; Freire, 2013: 69-71). Bu doğrultuda matbaa, formal eğitimin yaygınlaşıp kitleleşmesine ve aktarılan bilginin standartlaşarak tektipleştirilmesine sebebiyet vermiştir. O halde formal eğitim bilen otoritenin (öğretmen ve yazılı eğitim materyalleri) bilmeyen yetişeye doğru tek yönlü bir bilgi akışını temsil eder; bu sebeple kitle eğitiminin dörtlü enformasyon trafiği motifinde hitap aşamasıyla açıklama bulması mümkün olmaktadır. İnfomal öğrenme bağlamında ise birey çeşitli yaklaşımlar hakkında farkındalık kazanarak özgürleşmektedir; ancak bu farkındalık düzeyinin bir takım otoriteler tarafından belirlenmesi ve yazılı materyale bilgiyi talep edenin katkıda bulunamayışı, söz konusu infomal öğrenmeyi de tek yönlü bilgi akışında bırakmaktadır.

Medyanın evrimleşmesinde bir aşama olarak danışma, kayıt ve öğrenme

Dörtlü enformasyon trafiği motifinde danışma, iki farklı süreç içinde gelişmiştir. Bu süreçlerden ilki hitap aşamasıyla eşzamanlıyken, bir diğeri günümüz medya organlarının gelişim sürecinde ortaya çıkar.

van Dijk, danışmaya yeni medya organlarında yer vermektedir (van Dijk, 2001: 10); ancak bilginin dağıtıcısı olan otoritenin otorite olarak devam edebilmesinde kendisine halen danışılıyor olması önem arz eder; bu durum danışmanın eski medyada da önemli olduğu çıkarımını kuvvetlendirebilir; o halde denilebilir ki, danışma çeşitli infomal öğrenme bağamlarını içinde barındıran eski medyada hitapla eşzamanlı yer almıştır. Bu süreç aynı zamanda bilginin kayıt edildiği bir duruma da işaret eder; nitekim bilginin dağıtıcısı, bilgiyi bünyesinde toplayabilmek için ilkin onu kaydetmesi gerekmektedir; infomal öğrenmenin süjesi olarak bilgi, onu eyleyen (aynı zamanda bilgi dağıtıcısı olan otoritenden bilgiyi talep eden) aktörlerin edimlerinden edinilmektedir. Diğer bir ifadeyle kayıt, davranış örüntülerinin yerleşik hale gelişinde davranış ve tutum olarak tortullaşarak nesnelleşmesi olmaktadır; tortullaşarak nesneleşen davranış örüntülerinin denetimi ise bilginin dağıtımı konusunda danışma organı olan bazı otoritelere teslim edilmektedir. O halde tekrar edilebilir ki, hitap sürecine eşzamanlı olarak danışma ve kayıt aşamaları iç-içe işleyebilmektedir.

Yazının icat edilmesiyle, danışma ve kayıt organlarında bir dönüşüm yaşanır ve basılı yayın organları dikkat çeker; nitekim bilginin depolandığı kütüphaneler temel danışma organı ve kayıt alanı olarak değerlendirilebilmektedir. Söz konusu danışma organına hangi bilginin kayıt edileceği ve talep edenlere hangi bilginin dağıtılacağından önceden belirlenmesi ve onun standartlaşması bilgi akışını tek yönlü olmakla sınırlandırmaktadır. Bilgiyi talep eden öğrenenin bilgi üretiminde pasif olup, bilgiyi

yalnızca tüketen olmaktan çıkması, yeni medya olarak isimlendirilen elektronik medya devrimi sayesinde gerçekleşmiştir. Buna benzer bir durum kayıt aşamasında da söz konusudur: Kaydedilen bilginin kaynağı aktörler olabilmektedir; ancak aktörlerden doğrudan aktarılan bilgi dağıtımına çıkmayabilmektedir. Bu durumun dönüşümü, aynı zamanda bilgi kaynağı da olan aktörlerin interaktif bir medya yapılanmasına girmesiyle mümkün olmuştur.

Medyanın evrimleşmesinde bir aşama olarak diyalog ve öğrenme

Medyanın evrimsel yapısında diyalog aşamasına geçiş bir anda olmamıştır; 18.yüzyıldan itibaren zaman içinde deneyimlenen elektrik-elektronik devrim, iletişimin hızını ve biçimini de dönüştürmüştür.

18. yüzyılda İngiltere’de başlayan sanayi devrimi hızla diğer ülkelerde de yayılmıştır; sanayi devrimi, iletişim olgusunun öneminin görünür olmasına ve bu doğrultuda girişimlerde bulunulmasına yol açmıştır. Bu süreçte iletişimin içeriğini ve gücünü dönüştüren çeşitli gelişmeler yaşanmıştır; söz konusu gelişmeler ve icatların bazıları şöyledir: Telgrafın icadı, telefonun icadı, fonografin icadı, sinema, radyo yayını, televizyon yayını, üniversitelerde bilgisayar sistemlerinin kurulması, lazer ışınlarının bulunması, telekomünikasyonda uyduların kullanılması, web yazılımı, vd. (Baldini, 2000: 88-91).

Mekân ve ulaşım olanaklarına bağlı gelişme gösteren iletişim, 18. yüzyılda başlayan elektrik ve elektronik devrimle mevcut mekân ve ulaşım olanaklarının ötesine taşınabilmiştir. Telgraf, telefon ve fotoğrafın icadı gibi teknolojik buluşların gazetecilikte kullanılmaya başlanması, gazeteyi bir kitle iletişim aracı haline getirmiştir. Teknolojide yeni gelişmeler, gazetelerin daha hızlı oluşturulabilmesini, içeriğinin daha hızlı değiştirilebilmesini, içeriğine görsel eklenti yapılabilmesini sağlamıştır. Bu gelişmelerin okuyucu ilgisini çektiği ve gazetelerin araçsal dönüşümüne zemin hazırladığı ileri sürülebilir (Özçağlayan, 2008: 135).

Yeni bilgi teknolojileri ayrıca, bilginin yerel yapısını yapı-bozumuna uğratarak ekonomi, siyaset gibi çeşitli toplumsal olguları küresel yapılanmaya doğru yönlendirmiştir. Küreselleşmenin siyasal, ekonomik, toplumsal olayların yeniden şekillenmesi, kontrol süreçlerinin farklılaşması ve matbaa kapitalizminin etkili bir şekilde radikalleşmesi üzerinde etkili olduğu sıklıkla ileri sürülmektedir (Aydoğan, 2013: 12-13). Söz konusu değişim, dönüşüm ve etkilerin temel sebebi olarak iletişim teknolojilerinde yaşanan gelişmeler sıklıkla ifade dilmektedir: “İletişim ve bilgi teknolojileri bütün dünyayı etkisine alan birliktelik yaratmaktadır” (Giddens, 2004: 42-43). Nitekim Castells (2000: 9-10) da yeni şekillenen toplum yapılanmasının dinamikleri arasında mikro-elektronik tabanlı bilgi/ iletişim teknolojilerini saymaktadır. İletişim ve bilgi teknolojileri bugün bilgiyi ve enformasyonu zamandan ve mekândan bağımsız kılarak küreselleşmeye hız katmış görünmektedir; küreselleşmesinin kaynağı ve merkezinin Batı kültür dünyası olduğu ileri sürülebilir; nitekim teknoloji ve bilimin özellikle batının küreselleşmesinde ve bu küreselleşmenin yayılmasında önemli bir rolü, Batı kültür dünyası tarafından üstlenilmektedir (Hülür, 2000: 28). Yeni bilgi teknolojileri aracılığıyla küreselleşmenin de etkisiyle zaman ve mekânın önemsizleşerek müphemleştiği dikkat çeken bir unsurdur.

Söz konusu önemsizleşme ve müphemleşme, ülkelerin fiziksel sınırlarını uygulama ve etkileşim boyutunda ortadan kaldırmış görünmektedir: Mikro-elektronik tabanlı bilgi ve iletişim teknolojileri ülkeler, topluluklar ve bireyler arasında etkileşim

kurulmasını hızlandırmış ve yoğunlaştırmıştır; bunun sonucu olarak iletişim kanallarının, siyasal yapıların ve toplumsal gelişmelerin önceki dönemlere kıyasla farklılaştığı ileri sürülebilir. Konu ile ilgili Baldini (2000: 104) şöyle demektedir: “Elektrik ve elektronik medyalar devletlerarasındaki sınırları ortadan kaldırmış, heyecanlı ve coşkulu bir kitle yaratmış ama özellikle insanların içinde boğuldukları coşkun bir sele benzetilebilecek olan bir enformasyon yağmuru oluşturulmuştur.”

Baldini'nin ifadesiyle enformasyon yağmurunun yaşandığı yeni toplumda insanların zamanlarının büyük bir kısmını enformasyon toplayarak ve paylaşarak geçirdiği söylenebilir. Son dönemlerde iletişim medyalarının hem niteliksel hem de niceliksel açıdan çok hızlı bir şekilde arttığı gözlemlenir. Özellikle 1960'lı yıllara kadar olan süreçte gazete, kitap, telefon ve radyo gibi iletişim araçlarıyla yansıtılan enformasyon, günümüzde bilgisayar ve internet teknolojileri farklı dünyaları birbirine daha da yaklaştırarak birleştirici bir güç olmuştur. Modern iletişim teknolojilerinin ortaya çıkıp yaygınlaşmasıyla birlikte toplumsal iletişimde, farklı yapısal ve niteliksel devrim yaşamıştır. Bununla birlikte, yakın tarihte bilgisayar alt yapısına dayanan yeni medya teknolojilerinin doğuşu ve yaygınlaşması, enformasyonun niteliğini, yapısını ve ulaşılabilirliğini değiştirerek onun farklılaşmasını ve gelişmesini sağlamıştır (Deniz ve Hülür, 2016: 9). Bu doğrultuda modern iletişim süreçleriyle internet, yeni medya ve sosyal medya araçlarının yaşamın her alanına nüfuz ettiği, bireyleri, toplumları, siyasal yaşamı ve tüm sosyo-ekonomik yapıyı derinden etkilediği çıkarımı yapılabilmektedir. Yeni medya ve sosyal medya araçlarının ortaya çıkışında ve etkin bir biçimde kullanılmasında etken olan yeni teknoloji ise internet teknolojisi olarak isim bulur.

“İnternet, küresel ve modern sistemlerin en etkili iletişim aracı, endüstri çağının çocuğu temelde medyanın yeni türevlerinin gün yüzüne çıktığı kompleks bir iletişim alanıdır” (Yurdakul, 2016: 87). İnternet, iletişim sürecinin birçok aşamasını bir araya getirerek birleştirmiştir. İnternet sayesinde, enformasyonu saklama, değiştirme ve yeniden üretmede çok ciddi bir evrimleşme yaşanmıştır. Söz konusu teknoloji, internet kullanıcılarına karşılıklı etkileşimi de sağlamıştır. İnternetin ayırıcı hususu ise zaman ve mekân algısını nerdeyse tamamen yok etmiş olmasıdır: “Yeni medyanın etkileşimsellik özelliği, iletişim sürecine iletişim uzamında karşılıklılık veya çok katmanlı iletişim olanağını kazandırmıştır. Etkileşimsellik özelliğinin iletişim sürecine ilişkin bir diğer dönüştürücü etkisi de, iletişimin zamanında eş anlı olma derecesine ilişkin yaptığı açılamdır” (Binark, 2007: 21). Yeni medya bu özelliğiyle geleneksel medyadan ayrılmaktadır ve kullanıcılarının iletişim sürecindeki rolünü çeşitli biçimlerde etkilemektedir.

Yeni medyanın söz konusu özelliklerini van Dijk (2016: 20-25) toplam üç unsurla özetler. Bunlar, (1) bütünleşme ve yöndeşme, (2) interaktiflik, (3) dijital kod ve hipermetinsel yapıdır: Çeşitli iletişim organlarının tek bir altyapıda birleşmesi ve her birinin kademeli olarak iç-içe geçmesi onun bütünleşmesi ve yöndeşmesini açıklamaktadır. En basit tanımlanmasıyla sıralı etki ve tepkiler olan interaktiflik, dörtlü enformasyon trafiği motifindeki diyalogun anlamlı olabilmesinde önemli bir özelliktir; niteliksel karşılıklı anlaşabilmeyi içeren diyalog, yeni medyanın çok taraflı ve eş zamanlı iletişimi mümkün kılması ve “etkileşime geçen tarafların daha fazla kontrol sahibi olma olanağını” artırarak gerçekleşebilmektedir (van Dijk, 2016: 22). Yeni medyanın işlerliğinde biçimsel bir özelliği tanımlayan dijital kod ise metin, görüntü, ses ve görsel-işitsel programlarını birbirine bağlayan hiper metinlere işaret etmektedir.

Yeni medya sahip olduğu özelliklerle öğrenme olgusunda değişim ve dönüşüm yaratmıştır; nitekim yeni medyanın özellikle dijital kod ve hiper-metinsel yapısı sayesinde mümkün olan interaktiflik başta olmak üzere onun bütünleşik olma özelliğinin söz konusu dönüşümde etkin olduğu ileri sürülebilir. Paradigmal boyutta dönüşümü gerçekleştiren ağların, geleneksel öğrenme paradigmaları arasından özellikle uyarıcı ile davranış arasında kurulan bağa vurgu yapan davranışçı paradigmayı dönüştürdüğü ve onu yetersiz kıldığı ileri sürülebilir. Davranışçı paradigmanın yanı sıra öğrenmeyi içsel süreçlere dayandıran bilişsel öğrenme ve deneyimlere dayandıran yapılandırmacı öğrenme kuramlarının da yetersiz kaldığı sıklıkla söz konusu edilmektedir (Bozkurt, 2014: 2). Bu yetersizlikte muhtemel sebep, ağ toplumunda bilginin geçerlilik süresinin dönüşmesi gösterilebilir; nitekim davranışçı, bilişsel ve yapılandırmacı öğrenme yaklaşımları geçerlilik süresi uzun vadeli ve daha önce işe yaramış olan bilginin aşamalı olarak öğrenilmesini tamamen ya da kısmen öngörmektedir; ancak ağ toplumunda bilgi kısa vadeli ve sürekli yenilenmektedir. Geleneksel öğrenme yaklaşımlarının yerine konnektivizm (bağlantıcılık) adında yeni bir paradigmanın ortaya çıkması da söz konusu yetersizlikten kaynaklanabilmektedir.

Bağlantıcılık, çeşitli toplumsal yapıların, çeşitli ancak özellikle ağlar aracılığıyla karmaşık hale gelmesi sonucu ortaya çıkmıştır; mevcut linear (doğrusal) bilginin non-linear (doğrusal olmayan) bilgiyle yer değiştirmesinin dağıtık bilgiyi (distributed knowledge) görünür kıldığı söylenebilir. Söz konusu paradigmaya göre bilgi, ağlar üzerinde dağıtılmış bir durumdadır ve yeni öğrenme yolu öğrenen tarafından kendi ihtiyaçları doğrultusunda dağıtılmış olan bilgi parçacıklarını birbirine bağlamaktır. O halde denilebilir ki, bağlantıcılıkta formal ya da non-formal değil, informal öğrenme önem kazanmaktadır.

Downes (2009), yeni medyanın tetiklediği bağlantıcı öğrenmenin beş özelliğinden bahseder. Bunlar: Otonomi, çeşitlilik, şeffaflık, bağlanmışlık ve etkileşimdir. Bu özellikler bağlantıcı öğrenmenin sunduğu fırsat ve risklerini de oluşturur; söz konusu fırsat ve riskleri van Dijk (2001: 224-226) şöyle özetler:

- Yeni medya, öğreneni öğrenme hızı ve zamanı konusunda özerkleştirebilmektedir. Öğrenenin özerkleşmesinin önemi, çeşitli eğitim felsefelerinde de söz konusudur: Natürallizm (Rousseau, 2009: 5-6), pragmatizm, deneycilik, ilerlemecilik (Dewey, 2014: 29-37), varoluşçuluk, liberalizm, postmodernizm gibi felsefi akımlarda toplumla birey arasındaki bağ konusunda bazı ayrılıklar mevzu bahis olsa da, onları bir araya getiren temel özellik, bireyin merakla güdülenmesi sonucu deneyimleyerek öğrenmesidir; bu öğrenme için ise özerk bireyin varlığı bir gereksinim olabilmektedir.

- Bruner ve Olson (1973: 213), üç öğrenme bağlamından bahseder. Bunlar sırasıyla *performansa dayalı bir öğrenme*, *gözleme dayalı öğrenme* ve *sembollere dayalı öğrenmedir*. Söz konusu öğrenme bağlamları, sırasıyla hitap, danışma ve kayıt süreçlerinde genellikle ayrı ayrı edinilir; ancak yeni medya organları söz konusu üç öğrenme bağlamını bütünleştirir. O halde denilebilir ki, yeni medyada öğrenme olanakları artmaktadır.

- Yeni medya, öğrenenin öğrenmek istediği olgu hakkındaki sınırlılıklarını en az düzeye indirir; nitekim eski medya organlarında söz konusu olan istedik öğrenme olguları ve doğrultuları yeni medyada çeşitlenmektedir.

- Yeni medyanın mümkün kıldığı görsellikler, modellemeler ve simülasyonlar öğrenenin öğrenmesini dolaylamaktadır; ancak dolaylama yeni bilgi teknolojilerinin

sunduğu boyutlama teknolojisiyle gerçekliğe en yakın düzeye getirilmekte ve dolaylamayı (özellikle soyut konuların öğrenilmesinde) mümkün olduğunca doğrudan öğrenmeye yaklaştırılabilmektedir.

- Yeni medya, öncesinde doğrusal olan tek biçimli öğrenmeyi “görsel, işitsel-dilsel, ikonik, mantıksal-sayısal iletişim” bağlamlarıyla birleşik öğrenmeye kısmen de olsa dönüştürebilmiştir (van Dijk, 2016: 348). Birleşik öğrenme, bilginin parçalar halinde öğrenilmesinden ziyade bütünleşik bir açıdan öğrenilmesi anlamında kullanılabilir.

- Yeni medya dörtlü enformasyon trafiği motifinde diyalog aşamasıyla anlam bulur; nitekim diyalog, edinilen bilginin boyutunda ve uygulanmasında öğrenenin yapması muhtemel hatalar hakkında anında geri-bildirim alması onun öğrenmesinin gücünü etkileyebilmektedir; ya da söz konusu diyalog bilgi edinen öğrenenin katkısı ile geliştirilebilir.

Yeni medyanın bazı risklerinin de olduğu ileri sürülebilir. Bunlardan bazıları şöyledir:

- Bilgi ve bilginin içeriği, Web 2.0 sosyal medya kullanıcıları başta olmak üzere tüm yeni medya kullanıcıları tarafından oluşturulabilmektedir; van Dijk (2016: 296), Keen’in söz konusu içeriğe “amatör mezhebi” diyerek, hor gördüğünü belirtip, gerçekte kullanıcı tarafından üretilen bilginin çok da yaygın olmadığını savunmaktadır. Van Dijk’in aksi yönde fikir beyan ettiği ileri sürülebilecek olan Castells (2010: 88; 2015: 1-18) ise web 2.0 sosyal medyanın kullanıcı tarafından üretilen bilgi ve bu bilginin akımı ile kullanıcıların örgütlenebildikleri, bu sayede toplumsal hareketlere yol açabilmelerine aracılık ettiğini çeşitli örneklerle anlatır. Castells’in vurguladığı üzere yeni medya organlarında dağıtım yapılan bilginin doğruluğu ya da yanlışlığı bilinmeden toplumda harekete sebep olabilecek bir özellik sergilediği belirtilebilir.

- Yeni medyada dağıtım yapılan içeriğin kullanıcı tarafından doğrudan tüketilmesi söz konusu olabilmektedir; bu durum merakla güdülenen öğrenenin öğrendiklerini sorgulamamasına sebep olabilmektedir.

- Bilgi üretimi ve dağıtımının yoğunluğu, bilgiyi kullanışsız ve gereksiz veriyle işlemez hale getirebilmektedir (van Dijk, 2016: 302). Bu işleme durumuna *enformasyon fiyaskosu*, *enformasyonun özerkleşmesi*, *veri dumanı* (Schenk, 1997: 9) gibi isimler verilebilmektedir.

- Web 2.0 sosyal medya ağlarında kullanıcılar arasındaki iletişimin sıklığı ve yoğunluğu söz konusudur: İletişimin aşırı yüklenmesi olarak isimlendirilebilen ancak doğrudan-yüzyüze etkileşimin yoksun olduğu Facebook ve Twitter gibi web 2.0 sosyal medya ağlarında gerçek bir iletişim sağlanamaması sebebiyle iletişim fiyaskosunun deneyimlendiği ileri sürülmektedir (van Dijk, 2016: 304). Söz konusu ağlarda iletişim fiyaskosu, paylaşım yapılan bilginin gerekli ya da gereksiz ayrımı yapılmadan aşırı yükleme sonucu görmezden gelinmesi sebebiyle de olabilmektedir; nitekim görmezden gelme, aslında bir iletişim yoksunluğu anlamına gelebilmektedir.

Yeni medya, *dörtlü enformasyon trafiği motifinde*, diyalog aşamasına işaret eder; bilginin özerkleşmesi ve bu bilginin merkezi bir otoritenin süzgecinden geçmeyerek yerel birimler tarafından üretilip karşılıklı etkileşimle tüketilmesi, diyalogu diğer süreçlerden ayıran temel özelliktir. Söz konusu fırsatlar ve riskler dikkate alındığında bilgi üretimi ve bilginin paylaşımında daha öncesinde hiç karşılaşılmamış bir özgürlük söz konusudur; ancak bu durum doğruluğu tespit edilmemiş bilginin dolaşımında olmasına sebebiyet verebilmektedir; doğruluğu tespit edilmemiş çeşitli bilginin

içselleştirilmesi ise işlemez bilginin yüklenmesi sonucu bilgi fiyaskosu ile sonuçlanabilmektedir.

O halde denilebilir ki, yeni medya öğrenme araçlarını bütünlükçü bir perspektiften birleştirmiştir; ancak hangi bilginin öğrenilmesi gerektiği konusunda öğrenen ve onun rehberi konumundaki öğretmenlerinin titiz davranmaları gerekmektedir; aksi halde yeni medya ve yeni medya olanaklarının öğrenme fiyaskosuna sebep olabilme ihtimali bulunabilir.

Sonuç

İnsanın bilme isteği, onun iletişim ve etkileşim kurmasının gerekçesini teşkil eder; bilme isteği iletişim ve etkileşimde bir tür evrilme sürecinin de deneyimlenmesine yol açmıştır. Söz konusu evrimleşmesinde el yazmalı, Gutenberg ve elektrik-elektronik olmak üzere üç devrimsel gelişme, dönüm noktalarını tespit eder. Dönüm noktalarını dikkate alarak iletişim ve etkileşimin (medyanın) tarihsel gelişimi sıklıkla ele alınmıştır. Söz konusu tarihsel gelişimin ele alındığı çalışmalardan birini de, Bordewijk ve van Kaam'ın 1986 yılında yazdığı *Towards a New Classification of Tele-Information Services* adlı makale teşkil eder.

Çizelge 2. Dörtlü enformasyon motifi ve öğrenme bağlamları matrisi

Dörtlü enformasyon motifinde aşamalar	Bilginin öğrenilme bağlamı	Bilginin kaynağı	Bilginin denetimi
Hitap (Bilginin akışı tekyönlü)	<i>İnformal</i> Bilenin bilmeyenle etkileşimi <i>Formal-Non-formal</i> Standartlaşmış yazılı/ basılı materyaller	Merkez (Otorite)	Merkez (Otorite)
Danışma (Bilgi, öğrenen taleplidir; merkezi otorite istediği bilgiyi dağıtır)	<i>İnformal</i> Bilmeyenin bilene danışması <i>Formal-nonformal</i> Standartlaşmış yazılı/ basılı materyaller	Merkez (Otorite)	Merkez (Otorite)
Kayıt (Bilgi, öğrenenlerden toplanır; ancak merkezi otorite istediği bilgiyi dağıtır)	<i>İnformal</i> Yerleşik kültür <i>Formal-nonformal</i> Standartlaşmış yazılı/ basılı materyaller	Bilgiyi edinen	Merkez (Otorite)
Diyalog (Bilgi akışı çift-yönlü)	İnformal, formal, non-formal Etkileşim ve e-etkileşim bilgiyi edinen kişilerce denetlenebilen ve dönüştürülebilir e-materyaller	Bilgiyi edinen	Bilgiyi edinen

Bordejik ve van Kaam, söz konusu çalışmada medyayı sınıflandırır ve onu tarihsel bir süreçte ele alır; ancak bilginin kaynağı ve karar mekanizmalarına yönelik süje-obje ilişkisini de irdeler. Öğrenmenin kendisi olan iletişim ve etkileşimi ele alan söz konusu çalışma, bu durumda öğreten ve öğrenen aktörlere tarihsel bir süreçle kuramsal açıdan

bir yaklaşım olarak da değerlendirilebilmektedir. Bu doğrultuda Çizelge 2, dörtlü enformasyon trafiği motifini bilginin denetimi ve kaynağını öğrenen aktörler bağlamında belirlemektedir.

Çizelge 2, evrimleşmede hitap ve diyalog aşamalarını temel almaktadır; söz konusu aşamalar bilginin yönlendirilmiş ve standartlaşmış tek yönlülükten, özerkleştirilmiş ve merkezi otoriteyi yok eden bir sürece doğru evrimini anlatır. Bu süreç aynı zamanda birden fazla bilgi otoritesine doğru da bir yol alıştır. İlk aşamada pasif bir öğrenen varken son aşamada pasif öğrenen olmanın yanı sıra aktif bir öğretici olma durumu deneyimlenmektedir. Danışma ve kayıt, ara süreçlerdir; söz konusu ara süreçler iki temel aşamada işler konumdadır: Danışma ve kayıt, insanın iletişim ve etkileşim kurma zorunluluğunu hissettiği ilk zamanlardan, günümüz e-dünyasına varana kadar kullanımdadır; ancak kullanım teknik ve yöntemleri hitap ve diyalog aşamalarında farklılaşmaktadır.

Kaynakça

- Althusser, Louis (1971) Ideology and Ideological State Apparatus (Notes towards an investigation). *Lenin and Philosophy and Other Essays*, Tr. by Ben Brewster, pp. 127-186. New York: Monthly Review Press.
- Aydoğan, Doğan (2013) İletişimin Tarihi. *Bir Başka İletişim*, Ed. Yaşar Aktaş ve Kenan Kılıç, ss. 2–35. İstanbul: Paradigma Akademi Yayınları.
- Baldini, Massimo (2000) *İletişim Tarihi*, Çev. Gül Batuş. İstanbul: Avcıol.
- Berger, Peter L. and Luckmann, Thomas (2008) *Gerçekliğin Sosyal İnşası: Bir Bilgi Sosyolojisi İncelemesi*, Çev. Vefa Saygın Öğütle. İstanbul: Paradigma Yayıncılık.
- Binark, Mutlu (2007) Yeni Medya Çalışmalarında Yeni Sorular ve Yöntem Sorunu. *Yeni Medya Çalışmaları*, Ed. Mutlu Binark, ss. 21–44. Ankara: Dipnot.
- Bordewijk, Jan L. and Van Kaam, Ben (2003) Towards a New Classification of Tele-Information Services. *The New Media Reader*, Ed. by Noah-Fruin and Nick Montfort, pp. 576-582. USA: The MIT Press.
- Bourdieu, Pierre (1990) *In Other Words: Essays Towards A Reflexive Society*, Tr. by Mathew Adamson, Stanford: Stanford University Press.
- Bozkurt, Aras (2014) Ağ Toplumu ve Öğrenme: Bağlantıcılık. *Akademik Bilişim 2014*, <http://ab.org.tr/ab14/bildiri/235.pdf>. Erişim: 09.04.2017.
- Briggs, Asa ve Burke, Peter (2011) *Medyanın Toplumsal Tarihi*, Çev. Ümit Hüsrev Yolsal ve Erkan Uzun. İstanbul: Kırmızı Yayınları.
- Bruner, Jeromo and Olson, David R. (1973) Learning Through Experience and Learning Through Media. *Communications Technology and Social Policy*, Ed. by George Gerbner, Larry Gross and William Melody, New York: Wiley.
- Castells, Manuel (2000) Materials for an Explatory Theory of the Network Society. *British Journal of Sociology*, 51(1): 5-24.
- Castells, Manuel (2010) *The Information Age: Economy, Society, and Culture Volume II: The Power of Identity*. 2nd Edition, USA: Blackwell Publishing.
- Castells, Manuel (2015) *Networks of Outrage and Hope: Social Movements in the Internet Age*. Cambridge: Polity Press.

- Çetin, Mustafa ve Özgiden, Hatice (2013) Dijital Kültür Sürecinde Dijital Yerliler ve Dijital Göçmenlerin Twitter Kullanım Davranışları Üzerine Bir Araştırma. *Gümüşhane Üniversitesi İletişim Fakültesi Elektronik Dergisi*, 2(1): 172-189.
- Deniz, A. Çağlar ve Hülür, A. Banu (2016) Yeni Medya Disiplinlerarası Yaklaşımlar. *Yeni Medya ve Toplum Disiplinlerarası Yaklaşımlar*, Der. A. Çağlar ve A. Banu Hülür, ss. 9-19. Konya: Literatürk Academia.
- Dewey, John (2014) *Deneyim ve Eğitim*. Ankara: ODTÜ Yayıncılık.
- Doğan, İsmail (2012) *Sosyoloji: Kavramlar ve Sorunlar*. Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.
- Downes, Stephen (2009) Connectivist Dynamics in Communities. <http://halfanhour.blogspot.com.tr/2009/02/connectivist-dynamics-in-communities.html>. Erişim: 09.12.2016.
- Freire, Paulo (2013) *Ezilenlerin Pedagojisi*, Çev. Dilek Hattatoğlu ve Erol Özbek. İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Giddens, Anthony (2004) *Modernliğin Sonuçları*, Çev. Ersin Kusdil, İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Giddens, Anthony (2005) *Sosyal Teorinin Temel Problemleri: Sosyal Analizde Eylem, Yapı ve Çelişki*, Çev. Ümit Tatlıcan. İstanbul: Paradigma Yayıncılık.
- Haviland, William A.; Prins, Harald E.; Walrath, Dana; McBride, Bunny (2008) *Kültürel Antropoloji*, Çev. İnan Deniz Erguvan Sarioğlu. İstanbul: Kaknüs Yayınları.
- Hülür, Himmet (2000) Küreselleşme ve Toplumbilimsel Kuramlaştırma Sorunu. *Selçuk İletişim*, 1(2): 27-36.
- Jeanneney, Jean-Noél (1998) *Başlangıcımızdan Günümüze Medya Tarihi*, Çev. Esra Atuk. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Illich, Ivan (2009) *Okulsuz Toplum*, Çev. Mehmet Özay. İstanbul: Şule Yayınları.
- Locke, John (1999) *Tabiat Kanunu Üzerine Denemeler*, Çev. İsmail Çetin. İstanbul: Paradigma Yayınları.
- Marshack, Alexander (2014) Buz Çağı İnsanın Sanatı ve Simgeleri. *İletişim Tarihi Teknoloji- Kültür- Toplum*, David Crowley ve Paul Heyer, Çev. Berkay Ersöz, ss. 22-34. Ankara: Siyasal Kitapevi.
- Miser, Rıfat (2013) *Yaşamboyu Öğrenme Kavram ve Bağlam*. Ankara: Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Mezunları Derneği Yayını Ayrıntı Basımevi.
- Nanda, Serena and Warms, Richard L. (2007) *Cultural Anthropology*. 9th Edition. USA: Thomson Wadsworth.
- Özçağlayan, Mehmet (2008) Gazetelerin Gelişimi ve Gazeteciliğin Geleceği (Yeni Teknolojiler ve Medya Ekonomisi Açısından Genel bir Değerlendirme). *Marmara İletişim Dergisi*, 13(13): 131-160.
- Rousseau, Jean-Jacques (2009) *Emile*, Çev. Yaşar Avunç. İstanbul: Türkiye İş Bankası Yayınları.
- Schenk, David (1997) *Data Smog: Surviving the Information Glut*. New York: Harperedge.
- Şahin, Muhittin (2016) *Toplumsal Cinsiyet Eşitliğinde Erkekliğin Dönüşümü: Eğitim, Kültür ve Etkileşim*. Yayımlanmamış Doktora Tezi. Ankara: Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.

- Şahin, Muhittin (2017) Alternatif Eğitim Arayışları: Başka Bir Okul Mümkün (BBOM) Örneği ve Topluma Olası Etkileri. *The Journal of Academic Social Science (ASOS)*, 5(40): 282-300.
- Tibet, Burcu (2015) *Predictors of Organizational Learning Capability in Primary and Secondary School*. Yayınlanmamış Doktora Tezi. Ankara: Ortadoğu Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Ültanır, Gürcan (2016) *Program Değerlendirme*. Ankara: Nobel Yayıncılık.
- van Dijk, Jan (2001) *The Network Society: Social Aspects of New Media*. 2nd Edition, London: Sage Publications.
- van Dijk, Jan (2016) *Ağ Toplumu*, Çev. Özlem Sakin. İstanbul: Epsilon Yayınevi.
- Yurdakul, Hasan (2016) Medya ve Siyaset Perspektifinden Kamuoyu. *Abant Kültürel Araştırmalar Dergisi*, 1(2): 81-90.